

Granens sista fest — så avslutas julen i Sverige

Berättelse

I Sverige firar man jul i flera veckor, och till slut måste julen ta slut. Då gör många familjer något som heter julgransplundring. Ordet kan låta dramatiskt, men det handlar i själva verket om en glad och mysig stund. Att plundra granen betyder att man klär av den, tar bort allt som hänger på den och sedan kastar ut den. Ofta gör man det till en liten fest med dans runt granen, sång, lekar och godis.

Varför säger man att man "plundrar" granen? Seden växte fram i borgerliga hem på 1800-talet. Förr hängde man ätbara saker i granen, till exempel äpplen, nötter och godis. När julen var slut fick barnen ta ner och äta godsakerna, alltså plundra granen på dess innehåll. Idag ordnas julgransplundringar ofta som barnkalas. Barnen dansar runt granen, leker och får en godispåse, och när granen är tömd bärs den ut.

Plundringen sker ofta på tjugondag Knut, som infaller den 13 januari. Namnet "tjugondag" kommer av att det är tjugo dagar efter julafton. Det finns ett känt ordspråk som lyder "Tjugondag Knut dansas julen ut" (ibland säger man i stället "körs julen ut"), vilket betyder att julen avslutas just den dagen. Numera hålls julgransplundringar ibland helgen efter den 13 januari i stället för på själva dagen, så att fler hinner vara med.

Här är det viktigt att skilja på två dagar som ofta blandas ihop. Trettondedag jul den 6 januari är en officiell helgdag, alltså en röd dag i Sverige, och den firar enligt traditionen de tre vise männens besök hos Jesusbarnet. Tjugondag Knut den 13 januari är däremot ingen röd dag — då arbetar man och går i skolan som vanligt. I äldre tradition och i delar av Europa slutade julen redan vid trettondedagen, så på den här punkten avviker svensk sed.

Var kommer namnet Knut ifrån? Dagen sägs vara uppkallad efter en dansk furste som hette Knut. Olika källor pekar på två danska helgon från medeltiden: Knut den helige och hans släkting Knut Lavard. Från början låg Knutsdagen den 7 januari, men när kyrkan förlängde julhelgen i slutet av 1600-talet flyttades den fram till den 13 januari. Var själva julgransplundringen exakt uppstod är dock osäkert. En vanlig förklaring kopplar den till äldre seder där ungdomar eller barn gick runt mellan husen, men det sägs snarare än bevisas. Säkert är i alla fall att granen i Sverige ofta får ett sista, glatt firande innan julen läggs åt sidan för det här året.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
julgransplundring	fest då man klär av granen och kastar ut den efter jul
plundra	här: ta bort och ta hand om allt som hänger i granen
dramatisk	som låter stark eller farlig; full av spänning
borgerlig	som hör till medelklassen, ofta i stan på 1800-talet

ORD	FÖRKLARING
ätbar	sådant som man kan äta
godsaker	goda saker att äta, t.ex. godis och kakor
infalla	här: inträffa eller ske på en viss dag
ordspråk	en kort, gammal mening med en känd betydelse
röd dag	en officiell helgdag då många är lediga
furste	en mäktig adelsman, ungefär som en prins
medeltida	från medeltiden, alltså mycket gammal tid
avvika	vara annorlunda; skilja sig från det vanliga

Läsförståelsefrågor

1. Vad betyder det att "plundra granen"?
 1. Att man köper en större och finare gran.
 2. Att man klär av granen, tömmer den och kastar ut den.
 3. Att man planterar granen i trädgården.
2. Varför kallas seden för en "plundring"?
 1. För att man förr hängde godis och annat ätbart i granen som barnen sedan fick ta.
 2. För att man brukade stjäla varandras granar.
 3. För att granen var dyr att köpa.
3. Vad säger texten om var julgransplundringen exakt uppstod?
 1. Det är helt säkert och väl dokumenterat.
 2. Det är osäkert, och en vanlig förklaring sägs snarare än bevisas.
 3. Den uppstod i Danmark på 2000-talet.
4. Vilken skillnad finns mellan trettondedag jul och tjugondag Knut i Sverige?
 1. Båda är röda dagar.
 2. Trettondedag jul (6 januari) är en röd dag, men tjugondag Knut (13 januari) är det inte.
 3. Ingen av dem är en röd dag.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. "Tjugondag" betyder att det är tjugo dagar efter julafton.
 2. På tjugondag Knut är de flesta lediga från jobbet i Sverige.
 3. Julgransplundringar hålls ibland helgen efter den 13 januari.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Olika källor pekar på två danska helgon som dagen kan vara uppkallad efter.
 2. Knutsdagen har alltid legat på den 13 januari.
 3. Alla familjer i Sverige ordnar julgransplundring varje år.
7. Texten skriver att en förklaring till julgransplundringen "sägs snarare än bevisas". Vad vill texten visa med de orden?
8. Varför kan det vara lätt att blanda ihop trettondedag jul och tjugondag Knut? Svara med stöd i texten.

Diskussionsfrågor

- Finns det en högtid där du kommer ifrån som har en särskild avslutning? Berätta hur den går till.

- Texten säger att man förr hängde godis och äpplen i granen. Vad brukar man hänga eller pynta med vid en högtid i ditt hemland?
- I Sverige firar man ibland att julen tar slut. Tycker du att det är en bra idé att markera slutet på en högtid? Tänk på både fördelar och nackdelar.
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv hur en stor högtid avslutas där du kommer ifrån. Vad gör man sista dagen, och hur känns det när högtiden är slut?